

УДК 7

Янжула О.В. – аспірантка Ін-ту
проблем виховання НАПН України

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ФЕНОМЕНУ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Пріоритетним напрямом виховання в школі є розвиток особистості школяра. Здатність учнів трансформувати, здійснювати перенесення знань у нових умовах і виявляти до них особистісного ціннісного ставлення визначають значення нового поняття «компетентність», що з'явилося у школі з початком модернізації. Становлення і розвиток компетентної в різних видах діяльності особистості розглядається як мета освітньо-виховного процесу в школі.

У «Національній доктрині розвитку освіти» одним із першорядних завдань визначено формування всебічно розвиненої особистості як процес, де мистецьким витворам відведено належне місце. Одним із стратегічних завдань названо створення умов для формування творчої особистості громадянина, реалізації та самореалізації його природних здібностей. Важливим напрямом розвитку індивідуальних здібностей школярів є художньо-естетичне виховання, залучення дітей до мистецтва в усіх його проявах.

Формування художньо-естетичної культури розглядається як одне з пріоритетних завдань сучасної школи. Виховання школярів засобами мистецтва передбачено і Концепцією національного виховання, де акцентується увага на необхідності пізнання національного мистецтва, вивченні культурної спадщини нашого народу.

У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі різноманітні аспекти проблеми комунікативної компетентності та естетичної культури розглядаються у філософських, соціологічних, культурологічних, психолого-педагогічних дослідженнях: проблема комунікативної компетентності (Є.Верещагін, І.Зимня, В.Костомаров, Є.Пассова, С.Тер-Мінасова, Т.Лопатухіна, Ю.Маслова); принципи естетичного виховання творчої активної особистості дитини засобами мистецтва (Е.Белкіна); формування та розвиток естетичних почуттів засобами мистецтва (Т.Зайцева, Н.Горобець, І.Старкова); проблема креативності особистості (С.Бондаренко, Н.Кічук, В.Моляко, В.Крутенський, С.Сисоєва, Б.Ананьєв).

Проте аналіз досліджень із вище зазначеної теми виявив недостатню спрямованість у наукових доробках на урахування засад художньо-естетичної культури у процесі формування комунікативної компетентності школярів. Тому *метою статті є* визначення ролі художньо-естетичної культури у процесі формування комунікативної компетентності школярів.

На особливу увагу заслуговує нещодавно розроблена «концепція компетентності» як провідна ідея для сучасної національної системи освіти, суть якої полягає в тому, що «...система освіти тільки тоді може вважатися ефективною, коли її результатом буде компетентна особистість, котра володіє не тільки знаннями, моральними якостями, але й уміє адекватно діяти у відповідних ситуаціях, застосовуючи здобуті знання і беручи на себе відповідальність за дану діяльність» [7; 57].

Поняття «комунікативна компетентність» (від лат. *communico* – роблю загальним, зв'язую, спілкуюся і *competens* (*competentis*) – здатний) означає сукупність знань про норми і правила ведення природної комунікації – діалогу, суперечки, переговорів і т.ін. [1; 107].

Девідом і Джулією Джері цей термін трактується як комунікативна здатність (способи, правила) за допомогою яких люди здійснюють комунікативні обміни та інтеракції з іншими людьми співтовариства [3]. М.Вятютнев відзначає, що комунікативна компетентність – це здатність використовувати мову творчо, цілеспрямовано, нормативно, у взаємодії зі співрозмовниками [2; 40].

Комунікативна компетентність передбачає уміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера по спілкуванню. Комунікативна

компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми. Цей досвід набувається не тільки у процесі безпосередньої взаємодії, а також опосередкованої, в тому числі з літератури, театру, кіно з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вирішень. У процесі опанування комунікативної сфери людина запозичає з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і візуальних форм.

На нашу думку, комунікативна компетентність – це взаємодія чотирьох структурних компонентів: мовленнєвого, лінгвістичного, соціокультурного та комунікативного.

Соціокультурна компетенція – знання історико-культурного, соціокультурного та етнокультурного тла. Вважаємо, що художня література, як один із різновидів художньо-естетичної культури, є одним із засобів формування цього структурного компонента. Будучи у діалозі з художньою літературою, учні таким чином здобувають знання про історико-культурний досвід, народ-носія мови, національний характер, суспільно-державний устрій, здобутки у галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції, звичаї. Мистецтво слова при цьому активно впливає на формування таких особистісних якостей, як естетична культура, самостійне художнє мислення, цілісність і гармонійність розвитку.

Художні твори збагачують учнів знаннями про світ. Художньо змодельовані явища стають предметом роздумів. У художніх творах осмислюються найскладніші проблеми минулого і сучасності, розкриваються моральний стан суспільства, свідоме й підсвідоме в мотивах і вчинках персонажів. Поєми Гомера «Іліада» і «Одіссея» є скарбницею мудрості давніх греків. Вони дають уявлення про політичні, економічні, родинні відносини, побут, виховання в Давній Греції. Пушкін у «Євгенії Онєгіні», Лермонтов у «Герої нашого часу» показали, наприклад, які умови породили зайвих людей і якою була їх роль у Росії середини ХІХ ст. Бальзак у «Людській комедії» осмислив історію звичаїв, розкрив пороки і чесноти, соціальні явища, економічні проблеми французького суспільства ХІХ ст.

Художня література, за спостереженням І.Франка, «дає нам уявлення про найглибші внутрішні сторони життя народу, яких наука ще не навчилася досліджувати з достатньою докладністю». «Ціль поезії, – писав І.Франко, є викликати в душі читача живі образи тих людей чи речей, котрі нам малює поет, і ними будити ті самі чуття, які проймали душу поета в хвили, коли творив ті образи».

Словесне мистецтво універсальне. Воно допомагає пізнати й виразити себе через іншого. Сфера реального спілкування обмежена у кожної людини, сфера ж комунікації на рівні тексту художньої літератури безмежна [4]. Тому, формування комунікативної компетентності у процесі опосередкованої взаємодії є актуальною проблемою для сучасного суспільства.

Основою комунікативної компетентності є набутий протягом життя досвід. У діалозі з літературою у школяра формується художньо-естетичний досвід, що водночас є результатом художньо-естетичної діяльності особистості, її спілкування з художніми цінностями, відображення у її свідомості змісту та форми художніх явищ. На думку І.Зязюна [5], художньо-естетичний досвід формується внаслідок засвоєння досвіду суспільства, закріплюється у вигляді стійких ціннісних орієнтацій і є специфічною програмою соціальної поведінки. Відповідно до концепції динамічної функціональної структури особистості К.Платонова, художньо-естетичний досвід можна розглядати як підструктуру особистості, яка охоплює художньо-естетичні знання, вміння й навички, що стають складниками особистості на основі навчання [6]. Але, слід зазначити, що художньо-естетичний досвід містить у собі не лише художньо-естетичні знання й уміння, у ньому знаходить відображення емоційно-ціннісне значення художніх явищ для особистості.

Отже, представлений вище аналіз існуючих уявлень щодо проблеми формування комунікативної компетентності показує, що вона не отримала достатнього наукового висвітлення в літературі як феномен художньо-естетичної культури.

Таким чином, на основі аналізу психолого-педагогічної, філософської літератури, ми дійшли висновку, що проблемі формування комунікативної компетентності приділялася значна увага науковців. Виявлено, що становлення гармонійної особистості передбачає формування комунікативної компетентності за допомогою мистецтва слова. Велике значення має пізнавально-комунікаційний потенціал мистецтва, вкладений у твори світової літератури. Осмислення результатів дослідження праць учених дає змогу охарактеризувати *комунікативну компетентність як мовну здатність особистості використовувати набуті знання, уміння та навички для адекватного та успішного функціонування в соціумі із обов'язковою взаємодією таких її чотирьох структурних компонентів: мовленнєвого, лінгвістичного, соціокультурного, комунікативного*. На нашу думку, феномен художньо-естетичної культури, а саме художня література, є одним із засобів формування одного з структурних елементів комунікативної компетентності, а саме – соціокультурної компетенції.

Список використаної літератури

1. **Бех І.Д.** Особистісно-зорієнтоване виховання: Навч.-метод. посібн. / Іван Дмитрович Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. **Вятютнев М.Н.** Коммуникативная направленность обучения русскому языку в зарубежных школах / М.Н. Вятютнев // Русский язык за рубежом. – 1977. – № 6. – С. 38-45.
3. **Джерри Д.** Большой толковый социологический словарь / Д.Джерри, Д.Джерри. – М.: Вече-АСТ, 1999. – Т. 1. – 544 с.
4. **Дериди Ж.** Структура, знак і гра в дискурсі гуманітарних наук / Жак Дериди // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – Львів, 1996. – 452 с.
5. **Зязюн І.А.** Естетичний досвід особи. Формування і сфери вияву / Іван Андрійович Зязюн. – К.: Вища школа, 1976. – 172 с.
6. **Платонов К.К.** Структура и развитие личности / Константин Константинович Платонов. – М.: Наука, 1986. – 225 с.
7. **Татаренко І.** Компетентність – вимога сучасності / І.Татаренко // Світло: науково-метод. інф. пізн.-освіт. часопис. – 1996. – № 1. – С. 53-55.

Резюме

Розглядається проблема формування комунікативної компетентності в аспекті художньо-естетичної культури. На основі аналізу наукової літератури запропоновано авторське визначення цього терміну.

Ключові слова: комунікативна компетентність, художньо-естетична культура, соціокультурна компетенція, художня література.

Summary

Yangula O. To the problem of forming of communicative competence as phenomenon artistically-aesthetic culture

The problem of forming of communicative competence is examined in the aspect of culture. On the basis of analysis of scientific literature authorial determination of this term is offered.

Key words: communicative competence, sociocultural competence, fiction.

Надійшла до редакції 12.08.2012 р.